विसर्गः सन्धिः

विसर्गः followed by hard consonants and sibilants

विसर्गः preceded by any vowel

: remains unchanged | : is changed to | : is Optionally changed | Sibilants - श्, ष्, स्

क्	ख्	च्	छ्	ट्	ठ्	त्	थ्	प्	फ्	श्		ष्		स्	
:	:	श्	श्	ष्	ष्	स्	स्	:	:	:	श्	:	ष्	:	स्

पुत्रः क्रीडति = पुत्रः क्रीडति | बालः खनति = बालः खनति जनः चलति = जनश्चलति। जनाः चलन्ति = जनाश्चलन्ति। बन्धुः च = बन्धुश्च। पठतः टीकाम् = पठतष्टीकाम् । पुत्रः तरति = पुत्रस्तरति। गजाः तिष्ठन्ति = गजास्तिष्ठन्ति । मुनिः त्यजति = मुनिस्त्यजति। बालः सरति = बालः सरति or बालस्सरति । रामः शरणम् = रामः शरणम् । or रामश्शरणम् । हरिः शेते = हरिः शेते। or हरिश्शेते।

विसर्गः followed by soft consonants, ह्, semi-vowels, or any vowel except अ

विसर्गः preceded by अ

: changed to | : is dropped | Semi-vowels – य्, व्, र्, ल्

ग्	घ्	ङ्	ज्	झ्	ञ्	ड्	ढ्	ण्	द्	ध्	न्	ब्	भ्	म्	य्	व्	र्	ल्
ओ	ओ	ओ	ओ	ओ	ओ	ओ	ओ	ओ	ओ	ओ	ओ	ओ	ओ	ओ	ओ	ओ	ओ	ओ

आ	इ	ई	उ	ऊ	ऋ	ॠ	ऌ	ए	ऐ	ओ	औ

रामः गच्छति = रामो गच्छति । बालः धावति = बालो धावति । काकः डिड्ये = काको डिड्ये। बालः ढक्कानादम् शृणोति = बालो ढक्कानादं शृणोति । बालः इन्धनम् दहति = बालो इन्धनं दहति । माधवः नमति = माधवो नमति । भक्तः नमति ईश्वरम् = भक्तो नमतीश्वरम् । रामः भ्रमति = रामो भ्रमति । रामः हसति = रामो हसति । बालः याति = बालो याति । वृक्षः विकसति = वृक्षो विकसति । ईश्वरः रक्षति = ईश्वरो रक्षति । बालः लिखति = बालो लिखति

अर्जुनः उवाच = अर्जुन उवाच । रामः आगच्छति = राम आगच्छाति । शिष्य: उपदिष्ट: = शिष्य उपदिष्ट: । कृष्ण: ऋच्छति = कृष्ण ऋच्छति । नरः एति = नर एति । माधव: औषधम् खादति = माधव औषधं खादति । धावतः आकुलौ = धावत आकुलौ । बाल: आचार्यम् गच्छति = बाल आचार्यं गच्छाति । बालः ओदनम् खादति = बाल ओदनं खादति । इन्द्रः ऐरावतम् गच्छति = इन्द्र ऐरावतं गच्छति । बालः उद्याने क्रीडति = बाल उद्याने क्रीडति ।

- When विसर्गः is preceded by अ and is followed by अ, अः is changed to ओ while the following अ is elided (changed to अवग्रह “ऽ“)
  - धावतः अश्वौ = धावतोऽश्वौ । रामः अत्र पठति = रामोऽत्र पठति । ईश्वरः अवति = ईश्वरोऽवति | रामः अयोध्याम् आगच्छति = रामोऽयोध्यामागच्छति ।

विसर्गः followed by soft consonants, ह्, semi-vowels, or any vowel

विसर्गः preceded by आ

: is dropped

ग्	घ्	ङ्	ज्	झ्	ञ्	ड्	ढ्	ण्	द्	ध्	न्	ब्	भ्	म्	य्	व्	र्	ल्

अ	आ	इ	ई	उ	ऊ	ऋ	ॠ	ऌ	ए	ऐ	ओ	औ

गजाः गच्छन्ति = गजा गच्छन्ति । शिष्या: नमन्ति = शिष्या नमन्ति । बालाः देवालयम् गच्छन्ति = बाला देवालयं गच्छन्ति । नराः हसन्ति = नरा हसन्ति । बालाः वदन्ति = बाला वदन्ति । नृपाः रक्षन्ति = नृपा रक्षन्ति । नृपाः अवन्ति = नृपा अवन्ति । जनाः अटन्ति = जना अटन्ति । बालाः आगच्छन्ति = बाला आगच्छन्ति । बालाः अत्र पठन्ति = बाला अत्र पठन्ति । बाला: उद्याने क्रीडन्ति = बाला उद्याने क्रीडन्ति । नराः इन्धनम् दहन्ति = नरा इन्धनं दहन्ति ।

विसर्गः followed by soft consonants, ह्, semi-vowels, or any vowel

विसर्गः not preceded by अ or आ

: is changed to र्

ग्	घ्	ङ्	ज्	झ्	ञ्	ड्	ढ्	ण्	द्	ध्	न्	ब्	भ्	म्	य्	व्	र्	ल्
र्	र्	र्	र्	र्	र्	र्	र्	र्	र्	र्	र्	र्	र्	र्	र्	र्	र्	र्

अ	आ	इ	ई	उ	ऊ	ऋ	ॠ	ऌ	ए	ऐ	ओ	औ
र्	र्	र्	र्	र्	र्	र्	र्	र्	र्	र्	र्	र्

हरिः गच्छति = हरिर्गच्छति । मुनिः धावति = मुनिर्धावति । बालैः धावन्ति = बालैर्धावन्ति । शिशुः भ्रमति = शिशुर्भ्रमति । गुरुः गीताम् पठति = गुरुर्गीताम् पठति । मुनि: देवालयम् गच्छति = मुनिर्देवालयं गच्छति । शम्भुः हसति = शम्भुर्हसति । भूपतिः यच्छति = भूपतिर्यच्छति । गुरो: आज्ञा = गुरोराज्ञा । हरि: अवदत् = हरिरवदत् । शंभु: आगच्छति = शंभुरागच्छति । मित्रैः अटति = मित्रैरटति । गुरुः अत्र वसति = गुरुरत्र वसति । मधुः ओदनम् खादति = मधुरोदनं खादति ।

Special Rules:

- The विसर्गः of सः and एषः is dropped when followed by any letter other than अ।
  - सः पतति = स पतति । सः खादति = स खादति । सः अत्र पठति = सोऽत्र पठति। सः ईक्षते = स ईक्षते । सः अवति = सोऽवति । एष: गच्छति = एष गच्छति । एष: वदति = एष वदति । एष: अत्ति = एषोऽत्ति । एष: अवदत् = एषोऽवदत्।

- The final रेफः (र्) of a word is changed to a विसर्गः if it is followed by nothing or by a hard guttural (क्, ख्) labial (प्, फ्) or sibilant (य्, व्, र्, ल्)
  - प्रातर् = प्रातः । प्रातर् पठति = प्रातः पठति । प्रातर् गच्छति = प्रातर्गच्छति (र् is not changed because it is followed by a soft consonant)